

УДК 330.142.26:656.615

JEL D2, D20, D24

DOI 10.31375/2226-1915-2018-3-5-22

**ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ ПОРТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

В.В. Жихарєва

д.е.н., професор, завідувач кафедри «Економіка і фінанси»
v. zikhareva@gmail.com

С.В. Онешко

к.е.н., доцент кафедри «Економіка і фінанси»
osvfox1@gmail.com

І.В. Гусаковська

магістрант кафедри «Економіка і фінанси»
Навчально-наукового інституту морського бізнесу
gusakovskaja@gmail.com

Одеський національний морський університет, Одеса, Україна

***Анотація.** В статті досліджені фактори, від яких залежить величина і стан оборотних активів підприємства, галузеві особливості їх оцінки, пов'язані зі специфічними рисами діяльності підприємств портової діяльності. Запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності використання оборотних активів, який враховує специфіку портової діяльності, та передбачає визначення факторів ефективності використання оборотних активів, структури оборотних активів та структурних зсувів, оцінку показників використання оборотних активів, впливу факторів на результативний показник, обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності використання оборотних активів з визначенням економічного ефекту від їх впровадження.*

Виконана апробація даного підходу на прикладі державних портових операторів України. Запропоновані заходи щодо підвищення ефективності використання оборотних активів портовими операторами, до яких віднесені: оптимізація структури активів за рахунок зменшення дебіторської заборгованості, оптимізація структури активів, впровадження економічно обґрунтованих норм запасів, розширення складської системи матеріально-технічного забезпечення, комплексна механізація і автоматизація складських робіт, ранжирування кредиторської та дебіторської заборгованостей за термінами виникнення, контроль безнадійних боргів для утворення необхідного резерву, контроль оборотності коштів у розрахунках і оптимізація вартості оборотних активів.

***Ключові слова:** оборотні активи, коефіцієнт оборотності, ефективність, рентабельність, підприємства портової діяльності.*

**ПОДХОД К ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ОБОРОТНЫХ АКТИВОВ ПРЕДПРИЯТИЙ ПОРТОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

В.В. Жихарева

д.э.н., профессор, заведующая кафедрой «Экономика и финансы»

С.В. Онешко

к.э.н., доцент кафедры «Экономика и финансы»

И.В. Гусаковская

магистрант кафедры «Экономика и финансы» Учебно-научного института морского бизнеса

Одесский национальный морской университет, Одесса, Украина

Аннотация. В статье исследованы факторы, от которых зависит величина и состояние оборотных активов предприятия, отраслевые особенности их оценки, связанные со специфическими чертами деятельности предприятий портовой деятельности. Предложен методический подход к оценке эффективности использования оборотных активов, учитывающий специфику портовой деятельности, и предусматривающий определение факторов эффективности использования оборотных активов, структуры оборотных активов и структурных сдвигов, оценку показателей использования оборотных активов, влияния факторов на результативный показатель, обоснование мер по повышению эффективности использования оборотных активов с определением экономического эффекта от их внедрения.

Выполнена апробация данного подхода на примере государственных портовых операторов Украины. Предложены меры по повышению эффективности использования оборотных активов портовыми операторами, к которым отнесены: оптимизация структуры активов за счет уменьшения дебиторской задолженности, оптимизация структуры активов, внедрение экономически обоснованных норм запасов, расширение складской системы материально-технического обеспечения, комплексная механизация и автоматизация складских работ, ранжирование кредиторской и дебиторской задолженностей по срокам возникновения, контроль безнадежных долгов для образования необходимого резерва, контроль обращения средств в расчетах и оптимизация стоимости оборотных активов.

Ключевые слова: оборотные активы, коэффициент оборачиваемости, эффективность, рентабельность, предприятия портовой деятельности.

UDC 330.142.26:656.615

JEL D2, D20, D24

DOI 10.31375/2226-1915-2018-3-5-22

**APPROACH TO ESTIMATION OF CURRENT ASSETS EFFICIENCY
FOR THE ENTERPRISES OF THE PORT ACTIVITY**

V.V. Zhikhareva

DSc (Econ.), Professor, Head of Department «Economics and Finance»

S.V. Oneshko

PhD, Docent of Department «Economics and Finance»

I.V. Husakovska

master of Department «Economics and Finance» Educational and scientific institute of maritime business

Odessa National Maritime University, Odessa, Ukraine

Abstract. *The purpose of the article is to improve methodical approach to the assessment of the current assets efficiency for the enterprises of the port activity and elaboration of measures for increase the efficiency of current assets. External and internal factors which influence on a size and condition of current assets of enterprise, features of their assessment in port industry are identified.*

Methodical approach to assessment of current assets efficiency which considers specifics of port activity is offered. It provides identification of factors of current assets efficiency, structure of current assets and structural shifts, assessment of indicators of current assets, influences of factors on resulting indicator, justification of measures increasing the efficiency of current assets with determination of economic effect of implementation of these measures. It is proved that such approach is the most reasonable for assessment of current assets taking into account absolute and relative indicators. The offered set of quantitative indicators gives the possibility to estimate dynamics of current assets, to carry out assessment of indicators of business activity which defines efficiency of current assets and the factorial analysis which reveals reserves for increase in efficiency.

The offered approach gives the possibility to create a complex of measures for improvement of a property of the port enterprises, increase in positive financial result and, as a consequence, to increase profitability. Approbation of this approach on the example of the state port operators of Ukraine allowed defining measures for increase in efficiency of current assets. They include optimization of the assets structure due to reduction of receivables, implementation of economically reasonable norms of reserves, expansion of warehouse system of logistics support, complex mechanization and automation of stevedoring works in warehouses, reduction of the size of receivables, ranging of creditor and debit debts on circulation terms, control of bad debts for formation of a necessary reserve, control of the cash circulation, optimization of cost of current assets and others.

Keywords: *current assets, turnover ratio, efficiency, profitability, enterprises of port activity.*

Постановка проблеми. В сучасний період в економіці України відбуваються трансформаційні процеси, пов'язані з євроінтеграцією, переходом до нових умов функціонування господарюючих суб'єктів. Для кожного підприємства є важливим дослідження зміни зовнішніх факторів, які мають вплив на його діяльність та підвищення ефективності виробничого процесу. Зміни в управлінні, обрання стратегічних орієнтирів для розробки дієвих механізмів підтримки фінансової стабільності

неможливо здійснювати без проведення своєчасного дослідження ефективності функціонування підприємства, виявлення резервів.

Одним з важливих факторів, який впливає на економічну ефективність функціонування підприємства, є підходи до управління оборотними активами. Ефективність управління підприємством багато в чому залежить від ефективності використання оборотних активів, які є забезпеченням погашення кредиторської заборгованості. Саме внаслідок цього зав-

дання оптимальна структура та величина оборотних коштів грають важливу роль. Завдяки постійному дослідженню якості їх використання у виробничому процесі, спостереження динаміки коефіцієнтів оборотності, складу та структури можна завчасно виявити напрями щодо підвищення ефективності використання оборотних активів. Актуальності стратегії управління оборотними активами надає безперервність та взаємозалежність ефективності роботи підприємства, динаміки та стану оборотних активів. Також слід відмітити взаємозв'язок чистого оборотного капіталу, оборотних активів та короткострокових пасивів, який проявляється у одночасних змінах їх складу.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Огляд наукових досліджень, присвячених питанням оцінки ефективності використання оборотних активів, дозволив визначити, що теоретичні і практичні засади оцінки оборотних активів підприємств досліджувалися у [1-5]. У роботі І.В. Олександренко [1] здійснена систематизація основних завдань, які повинні бути вирішені у процесі діагностики оборотних активів, наведені основні етапи діагностики і методи, які застосовуються у процесі діагностики оборотних активів підприємства. На основі запропонованих показників ефективності використання оборотних активів визначено методичні основи проведення їх факторного аналізу, що дозволяє встановити, яким чином збільшення (зменшення) складових оборотних активів вплинуло на зміну результативного показника.

У роботі С.Ю. Кулакової та Д.М. Лозовського [2] визначені питання удосконалення формування оборотних засобів підприємств з метою підвищення ефективності використання та оптимізації джерел їх фінансування, проаналізовано функції оборотних засобів, визначені зовнішні і внутрішні чинники, від яких залежить величина і стан оборотних засобів підприємства. Наведений розподіл факторів на зовнішні та внутрішні з відокремленням виробничих, організаційно-управлінських, економічних та соціальних факторів, при цьому акцент зроблено на фактори, що впливають на підприємства промисловості, а також виділені фактори, які здійснюють вплив на величину оборотних коштів за їх елементами.

Галузеві особливості оцінки та діагностики ефективності використання оборотних активів відмічені у роботах Н.Ю. Єршової [3] на прикладі промислових підприємств, О.П. Павленко, Г.Ю. Бурсук [4], І.Ю. Велкової [5] на прикладі сільськогосподарських підприємств, О.С. Пархоменко, Ю.Р. Должикової [6] на прикладі машинобудівних підприємств, Д.О. Пильнова [7] на прикладі контролю запасів на судах водного транспорту. У [8] питання управління оборотними активами розглянуто у контексті економічної безпеки ППД, у [9] – у контексті аналізу фінансової звітності портів. У [10; 11] оборотні активи ППД розглядаються як складова у структурі загальних витрат.

У результаті виконаного аналізу літературних джерел можна зробити висновок, що в існуючих дослідженнях підходи до оцінки ефектив-

ності використання оборотних активів підприємств портової діяльності досить обмежені та викладені лише у контексті питань економічної безпеки підприємств і аналізу фінансової звітності. Розглянуті джерела можуть служити базою для подальшого розвитку підходів до управління оборотними активами. Враховуючи специфіку діяльності ППД, як підприємств транспортної галузі, які не виготовляють нові товарно-матеріальні цінності, але продовжують процес виробництва у межах процесу обігу, необхідно визначити специфічні показники ефективності використання їх оборотних активів.

Постановка задачі. У сучасних наукових дослідженнях недостатньо розглянуті фактори ефективності використання оборотних активів ППД, у більшості існуючих досліджень розглянуті фактори, які є загальними для всіх підприємств, без урахування їх галузевої приналежності. Метою статті є розробка методичного підходу до оцінки ефективності використання оборотних активів підприємств портової діяльності з урахуванням специфіки їх роботи і заходів щодо підвищення ефективності використання оборотних активів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємства портової діяльності, що діють у мінливій конкурентній сфері, підпадають під вплив чималого числа факторів, як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Підприємства не можуть впливати на чинники зовнішнього характеру. Для того, щоб реагувати на зміни, що відбуваються на підприємстві, необхідно враховувати стан власності підприємства, фінан-

сові результати, грошові потоки, фінансовий стан, особливості інвестиційної та фінансової діяльності. Отримання цих даних закликає до постійного нагляду за роботою підприємства та виконання оцінки результатів діяльності.

Враховуючи роль оборотних активів та тісний взаємозв'язок між ефективністю їх використання і фінансовими результатами підприємств, є актуальним дослідження особливостей їх оцінки з урахуванням специфіки підприємств портової діяльності (ППД), визначення методичного підходу до оцінки ефективності їх використання, а також конкретизація показників, які характеризують ефективність використання. Крім того, важливе значення має проведення факторного аналізу показників оборотності та рентабельності оборотних активів, що дозволяє встановити, яким чином зміна вартості та складових оборотних активів вплинули на результативний показник, визначити резерви поліпшення їх використання, що прямо впливає на загальний фінансовий стан ППД.

Підсумки оцінки оборотних активів дають змогу правильно скласти план і управляти оборотними активами. В цьому аспекті в роботах, присвячених управлінню оборотними активами, в якості ключових ознак ефективності використання оборотних активів наведені такі показники:

- показник оборотності оборотних активів;
- тривалість обороту оборотних активів;
- коефіцієнт завантаження оборотних активів;

– рентабельність оборотних активів;

– абсолютне та відносне вивільнення оборотних активів.

В дослідженнях Л.М. Драгун [12. С. 12] запропоновано розподіляти аналіз ефективності використання оборотних засобів підприємства на традиційний аналіз абсолютних і відносних показників та якісний, кількісний і факторний аналіз. Такий підхід до дослідження оборотних активів є найбільш оптимальним, оскільки пропонується оцінка оборотних активів за рахунок різного роду показників, як абсолютних, так і відносних. За методикою І.О. Бланка [13] запропоновано проводити дослідження оборотних активів за показниками ділової активності, що дозволяє вивести, як швидко обертаються фінансові ресурси підприємства, вкладені в його поточні активи. Також серед науковців існує думка, що у дослідженні оборотних активів необхідно розглядати показник рентабельності. Так, С.Ф. Покропівний [14] пропонує розраховувати показник рентабельності оборотних активів як відношення прибутку від реалізації продукції до обсягу оборотних активів.

Вважаємо доцільним поєднання обох підходів. Так, дослідження кількісних показників дає змогу оцінити динаміку оборотних активів, оцінка показників ділової активності визначає ефективність їх використання, а факторний аналіз виявляє резерви для підвищення ефективності.

Методологічною основою дослідження є системний підхід, загальні положення економіки підприємства,

принципи управління оборотним капіталом підприємства, наукові праці провідних вітчизняних та іноземних учених і фахівців у галузі економіки морського транспорту. У ході дослідження використовуються наукові теоретичні та емпіричні методи: аналізу-синтезу результатів і ретроспективи, логіко-аналітичний, статистичної обробки інформації.

Важливим етапом оцінки оборотних активів вважається визначення їх питомої ваги в загальному розмірі активів, що дозволяє визначити структурні зсуви та порівняти, яким чином дані зсуви вплинули на результати діяльності підприємства. Підсумки оцінки дають можливість розробити пропозиції щодо поліпшення майнового стану підприємства, збільшення фінансового результату і, як наслідок, підвищення рентабельності.

Слід відмітити, що показники оборотності доцільно розглядати у розрізі галузі та технології роботи підприємств, у порівнянні з аналогічними підприємствами галузі.

Галузеві особливості портових підприємств мають свої специфічні риси, які впливають на формування структури майна в цілому, і оборотних активів зокрема. Враховуючи, що портова діяльність є фондоемною галуззю, а значну питому вагу у складі майна займають необоротні активи, будь-які структурні зсуви у бік збільшення оборотних активів можуть свідчити про неефективність їх використання. Крім того, до складу запасів підприємств портової діяльності включаються в основному виробничі запаси (паливо, пально-мастильні матеріали, малоцінні та

швидкокопсувні предмети), які не приймають участь у створенні готової продукції у вигляді товарно-матеріальних цінностей. Оцінка стану запасів безперечно важлива з точки зору запобігання їх надлишкової величини, відволікання оборотних активів та збільшення ефективності їх використання.

Етапи методичного підходу до оцінки ефективності використання оборотних активів підприємств портової діяльності включають визначення факторів ефективності використання оборотних активів, структури оборотних активів та структурних зсувів, оцінку показників використання оборотних активів, впливу факторів на результативний показник, обґрунтування заходів підвищення ефективності використання оборотних активів з визначенням економічного ефекту від впровадження заходів (рис. 1).

Представлений методичний підхід було апробовано на прикладі трьох державних портових операторів України. Результати проведеного аналізу свідчать про те, що питома вага оборотних активів у складі активів розглянутих державних пор-

тових операторів має істотні відмінності та складає від 26 % до 43 % (табл. 1).

Протягом звітного періоду оборотні активи ДП «Одеський МТП» мали тенденцію до скорочення. Їх питома вага скоротилася з 35,1 % у 2015 році до 26 % у 2017 році. Підприємство ДП «МТП «Южний», навпаки, нарощувало оборотні активи з 42,8 % у 2015 році до 43 % у 2017 році. Оборотні активи ДП «Маріупольський МТП» на початок аналізованого періоду склали 42,2 % у загальному майні підприємства, у 2016-2017 роках їх питома вага скоротилася до 40,6 % і 40,4 % відповідно.

З урахуванням специфіки продукції й структури оборотних активів ППД, у якості найбільш важливих показників, які характеризують ефективність їх використання, пропонується використовувати показники оборотності активів, оборотності запасів, оборотності дебіторської заборгованості, оборотності грошових коштів і рентабельності оборотних активів (табл. 2).

Таблиця 1

Питома вага оборотних активів у загальному майні, %

Показники	ДП «Одеський МТП»			ДП «МТП «Южний»	ДП «Маріупольський МТП»				
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Питома вага оборотних активів у загальному майні, %	35,1	26,9	26,0	42,8	42,5	43,0	42,2	40,6	40,4

Джерело: розраховано авторами з використанням [15-17]

Рис. 1. Етапи методичного підходу до оцінки ефективності використання оборотних активів підприємств портової діяльності

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 2

Показники ефективності використання оборотних активів
окремих державних портових операторів

Показники	ДП «Одеський МТП»			ДП «МТП «Южний»			ДП «Маріупольський МТП»		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Структура оборотних активів, %									
Запаси	6,9	5,4	8,2	12,4	11,9	11,4	16,6	18,7	36,2
Дебіторська заборгованість	8,5	15,8	15,6	20,4	16,5	17,5	22,7	11,8	13,5
Гроші та їх еквіваленти	83,5	77,8	74,4	65,6	69,7	70,1	60,6	69,3	50,1
Інші оборотні активи	1,1	1,0	1,8	1,6	1,8	1,1	0,1	0,1	0,3
Структура дебіторської заборгованості, %									
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	38,0	21,2	11,1	53,8	35,9	50,1	70,9	61,9	76,2
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	8,1	4,1	0,1	24,8	12,0	9,8	15,9	20,4	9,8
з бюджетом	6,5	28,8	26,8	0,0	45,6	35,0	9,9	12,3	9,3
в т.ч. з податку на прибуток	6,0	28,4	22,4	0,0	45,6	35,0	4,8	10,9	0,0
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	0,0	7,0	5,6	2,8	4,2	2,9	1,2	0,9	1,7
Інша поточна дебіторська заборгованість	47,4	39,0	56,5	18,5	2,3	2,1	2,1	4,4	3,0
Показники ефективності використання оборотних активів									
Оборотність активів, оборотів	0,675	0,653	0,326	1,653	0,438	0,293	0,779	0,881	0,886
Оборотність запасів, оборотів	9,775	2,066	3,976	13,319	3,672	2,574	4,680	4,703	2,448
Оборотність дебіторської заборгованості, оборотів	7,972	4,139	2,088	8,108	2,650	1,676	3,438	7,453	6,584
Оборотність грошових коштів, оборотів	0,809	0,839	0,438	2,520	0,628	0,418	1,285	1,271	1,769
Рентабельність оборотних активів, %	53,2	39,7	2,0	58,8	43,6	17,6	40,9	31,8	15,6

Джерело: розраховано авторами з використанням [15-17]

За аналітичними даними табл. 2 слід відмітити, що у структурі оборотних активів ДП «Одеський МТП» найбільша питома вага протягом періоду, що аналізується, приходить на статтю «Гроші та їх еквіваленти» – 74,4-83,5 %, причому спостерігалася тенденція до зменшення їх питомої ваги.

На інших підприємствах найбільша питома вага також приходить на статтю «Гроші та їх еквіваленти», але питома вага цієї статті в структурі має менше значення. Так, у ДП «МТП «Южний» питома вага цієї статті зростає з 65,6 % у 2015 році до 70,1 % у 2017 році. Відповідно у ДП «Маріупольський МТП» спостерігається тенденція до скорочення питомої ваги статті «Гроші та їх еквіваленти» з 60,6 % у 2015 році до 50,1 % у 2017 році.

Стосовно питомої ваги інших оборотних активів ДП «Одеський МТП»: по-перше, слід відмітити зростання частки дебіторської заборгованості з 8,5 % у 2015 році до 15,6 % у 2017 році. Питома вага запасів також збільшилася – з 6,9 % у 2015 році до 8,2 % у 2017 році. На підприємствах ДП «МТП «Южний» та ДП «Маріупольський МТП» дебіторська заборгованість має тенденцію до скорочення. Питома вага запасів на підприємстві ДП «МТП «Южний» дещо скоротилася – на 1 %; на ДП «Маріупольський МТП» запаси зросли у структурі оборотних активів з 16,6 % у 2015 році до 36,2 % у 2017 році. Інші оборотні активи на всіх підприємствах, що досліджуються, мають незначні зміни. Стосовно структури дебіторської заборгованості, на ДП

«Одеський МТП» найбільша вага припадає на статтю «Інша поточна заборгованість», яка складає від 39 % до 56,5 %. На підприємствах ДП «МТП «Южний» та ДП «Маріупольський МТП» найбільша питома вага протягом аналізованого періоду припадала на статтю «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги».

За всіма державними портовими операторами, що розглядаються, спостерігається скорочення оборотності грошових коштів. Це свідчить про те, що грошові кошти підприємств зберігаються на поточних рахунках і не пускаються в оборот. Дана тенденція може негативно вплинути на ефективність використання оборотних активів і уповільнити їх оборотність. Також спостерігається скорочення оборотності дебіторської заборгованості. Це може свідчити про те, що споживачі не в строк розраховуються за надані послуги. Ще однією негативною тенденцією є зниження оборотності запасів, що, в свою чергу, може свідчити про їх нераціональне використання. Це може призвести до спаду активності діяльності підприємства і уповільнити оборотність активів. Стрімке зниження показника рентабельності оборотних активів по всім державним портовим операторам, що розглядаються, свідчить про неефективне використання оборотних активів, зменшення результативності функціонування підприємств та ймовірність нераціональної організації виробництва. В цілому, можна зробити висновок, що оборотні активи даних ППД використовуються недостатньо ефективно.

Таблиця 3

Факторний аналіз показників ефективності
оборотних активів окремих державних ППД

Показники	ДП «Одеський МТП»		ДП «МТП «Южний»		ДП «Маріупольський МТП»	
	2016/2015	2017/2016	2016/2015	2017/2016	2016/2015	2017/2016
Рентабельність оборотних активів						
Вплив фактору чистого прибутку, %	-10,3	-37,8	-14,6	-26,0	-11,3	-16,0
Вплив фактору вартості оборотних активів, %	-3,2	0,1	-0,6	0,0	2,2	-0,2
Баланс факторів: $\Delta R_{OA} = \Delta R_{OA}(ЧП) + \Delta R_{OA}(BOA)$, %	-13,5	-37,7	-15,2	-26,0	-9,1	-16,2
Оборотність оборотних активів						
Вплив фактору чистого доходу, %	0,031	-0,338	-1,210	-0,145	0,041	0,020
Вплив фактору вартості оборотних активів, %	-0,053	0,011	-0,005	0,000	0,061	-0,015
Баланс факторів: $\Delta R_{OA} = \Delta R_{OA}(ЧП) + \Delta R_{OA}(BOA)$, %	-0,022	-0,327	-1,215	-0,145	0,102	0,005

Джерело: розраховано авторами з використанням [15-17]

Недооціненим є факторний аналіз ефективності використання оборотних активів. У табл. 3 наведені результати розрахунків впливу факторів чистого прибутку (ЧП) та вартості оборотних активів (BOA) на рентабельність оборотних активів (R_{OA}).

Факторний аналіз показників оборотності та рентабельності оборотних активів дає можливість конкретизувати висновки щодо впливу чинників на зміну ділової активності підприємств. У нашому випадку на рентабельність оборотних активів найбільший негативний вплив оказав фактор чистого прибутку. Необхідно відмітити неоднаковий вплив фактору вартості оборотних активів по державним портовим операторам, які аналізуються. Так, по ДП «Одеський МТП» спостерігається тенденція від негативного впливу (у 2016 році по

відношенню до 2015 року) до позитивного впливу (у 2016 році по відношенню до 2015 року), хоч і незначному – всього на 0,1 %.

По ДП «МТП «Южний» незначний негативний вплив фактору вартості оборотних активів у 2016 році (0,6 %) нівелюється у 2017 році до нульового значення впливу даного фактору.

Що стосується ДП «Маріупольський МТП», то у даного портового оператора протилежна тенденція – від позитивного впливу фактору вартості оборотних активів у 2016 році до негативного у 2017 році. В цілому необхідно відзначити незначний негативний вплив вартості оборотних активів на їх рентабельність у порівнянні з фактором чистого прибутку. В свою чергу, основним фактором негативного впливу на оборотність обо-

ротних активів є фактор чистого доходу. В окремі роки спостерігається негативний вплив фактору вартості оборотних активів. При цьому розмір впливу даного фактору незначний.

Результати проведеного аналізу державних стивідорних портових операторів дозволили запропонувати основні напрями підвищення показників ефективності використання оборотних активів:

– оптимізація запасів за рахунок впровадження економічно обґрунтованих норм запасу та зменшення частки низьколіквідних запасів, що дозволить уникнути додаткових витрат, пов'язаних з їх обслуговуванням, і ризику втрати якості чи знецінення певних видів запасів;

– скорочення дебіторської заборгованості шляхом визначення ненадійних контрагентів, проведення поглибленого аналізу їх платоспроможності у співпраці з юридичним відділом, здійснення претензійної роботи, проведення моніторингу. Особливо це стосується заборгованості з податку на прибуток, утвореної за попередні роки, що повинно привести до оптимізації структури балансу і підвищення його стійкості в частині формування фінансових активів;

– рефінансування дебіторської заборгованості шляхом перетворення дебіторської заборгованості в інші ліквідні форми оборотних активів: грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення;

– відстеження співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості і робить необхідним залучення додат-

кових джерел фінансування;

– збільшення надходження грошових коштів, пов'язаних не тільки з операційною, а й з інвестиційною та фінансовою діяльністю. Наприклад, здійснення інвестицій в оновлення та модернізацію основних засобів з метою отримання прибутку, передача у фінансову оренду необоротних активів, які не використовуються, вкладення вільних коштів в акції, облигації та ін.;

– підвищення ефективності використання грошових коштів за рахунок застосування моделей оптимізації грошових коштів на рахунках та контролю оборотності коштів у розрахунках. За даними напрямками можливо виділити основні заходи та результати їх впровадження, наведені на рис. 2.

Економічним ефектом від впровадження запропонованих заходів є сума вивільнення оборотних активів

$$OA_{\text{вив}} = ЧД \cdot (T_1 - T_0) / 360, \quad (1)$$

де $OA_{\text{вив}}$ – сума вивільнених оборотних активів, грн.;

ЧД – чистий дохід за розрахунковий період, грн.;

T_0 і T_1 – тривалість обороту відповідно у попередньому та розрахунковому періодах, днів [18].

Таким чином, використовуючи запропоновані заходи, портові оператори зможуть підвищити рівень використання оборотних активів, тим самим забезпечити більш ефективну та стабільну фінансово-господарську діяльність і досягнення високого рівня захисту фінансових інтересів власників підприємства.

Рис. 2. Заходи щодо підвищення ефективності використання оборотних активів підприємств портової діяльності

Джерело: розроблено авторами

Висновки. За результатами дослідження запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності використання оборотних активів, який враховує специфіку портової діяльності, й передбачає визначення факторів ефективності використання оборотних активів, структури оборотних активів та структурних зсувів, оцінку показників використання оборотних активів, впливу факторів на результативний показник, обґрунтування заходів підвищення ефективності використання оборотних активів з визначенням економічного ефекту від впровадження заходів. Доведено, що такий підхід є найбільш доцільним, оскільки пропонується оцінка оборотних активів за рахунок різних показників, як абсолютних, так і відносних. Запропонований набір кількісних показників дає змогу оцінити динаміку оборотних активів, здійснити оцінку показників ділової активності, яка визначає ефективність використання оборотних активів, а також факторний аналіз, який виявляє резерви для підвищення ефективності.

Запропонований підхід дає можливість створити комплекс заходів щодо поліпшення майнового стану ППД, збільшення позитивного

фінансового результату і, як наслідок, підвищити рентабельність. Апробація даного підходу на прикладі державних портових операторів України дозволила визначити заходи щодо підвищення ефективності використання оборотних активів, до яких віднесено: оптимізація структури активів за рахунок зменшення дебіторської заборгованості, впровадження економічно обґрунтованих норм запасів, розширення складської системи матеріально-технічного забезпечення, комплексна механізація і автоматизація навантажувально-розвантажувальних робіт на складах, зменшення розміру дебіторської заборгованості, ранжирування кредиторської та дебіторської заборгованостей за термінами виникнення, контроль безнадійних боргів для утворення необхідного резерву, контроль оборотності коштів у розрахунках, оптимізацію вартості оборотних активів.

Подальше дослідження проблеми має бути спрямовано на розробку комплексної галузевої системи управління оборотним капіталом підприємства з урахуванням специфіки портової галузі з використанням визначеного підходу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Олександренко І.В. Методичні підходи до діагностики оборотних активів підприємства [Електронний ресурс] / І.В. Олександренко // Бізнес Інформ. – 2014. – № 2. – С. 277-283. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_2_50*
2. *Кулакова С.Ю. Методологічні аспекти управління оборотними засобами підприємства [Електронний ресурс] / С.Ю. Кулакова, Д.М. Лозовський // Ефективна економіка. – 2013. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2516>*

3. Єршова Н.Ю. Удосконалення методичного підходу до аналізу оборотних коштів як фактору ефективності діяльності промислового підприємства [Електронний ресурс] / Н.Ю. Єршова // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: темат. вип.: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – Харків: НТУ «ХПІ», 2012. – № 45 (951). – С. 37-46. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/159818823.pdf>
4. Павленко О.П. Фінансовий аналіз оборотних активів та оптимізація джерел їх формування [Електронний ресурс] / О.П. Павленко, Г.Ю. Бурсук // Молодий вчений. – 2017. – № 10. – С. 981-984. – Режим доступу: <http://molodyucheny.in.ua/files/journal/2017/10/221.pdf>
5. Велкова І.Ю. Сучасні методики розрахунку показників ефективності використання оборотних активів підприємств АПК [Електронний ресурс] / І.Ю. Велкова // Вісник соціально-економічних досліджень, 2013. – Вип. 1. – С. 46-51. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_1_8
6. Пархоменко О.С. Аналіз використання оборотних активів на машинобудівних підприємствах України [Електронний ресурс] / О.С. Пархоменко, Ю.Р. Должикова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 5. – С. 546-549. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/5-015/113.pdf>
7. Пильнов Д.О. Формування системи контролю запасів на судах водного транспорту з метою дотримання фінансової стійкості [Електронний ресурс] / Д.О. Пильнов // Ефективна економіка. – 2013. – № 7. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2194>
8. Фінансові аспекти діагностики економічної безпеки підприємств портової галузі: Монографія / Л.В. Ширяєва, Л.П. Чиж, О.І. Шумлянська та ін. / Під заг. ред. Л.В. Ширяєвої. – Одеса: Інтерпринт, 2015. – 174 с.
9. Аналіз фінансової звітності (практикум): Навч. посіб. / М.М. Марченко, Л.В. Ширяєва, Л.П. Чиж, Н.В. Хотєєва, С.В. Онешко / Під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.В. Ширяєвої; Одес. нац. мор. у-т. – Одеса: Інтерпринт, 2017. – 142 с.
10. Martison A. Valuation of port assets: impact on the financial performance of port and the national economy: dissertation for the award of the degree of Master Science in Maritime Affairs (Port Management) / A. Martison // World Maritime University. – 2001. – 83 p.
11. Онешко С.В. Використання методики інтегрально-бальної оцінки фінансової стійкості в морських портах / С.В. Онешко // Стратегії розвитку транспортного комплексу України: виклики та можливість: II Всеукраїнська наук.-практ. конф. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. – 19-20 червня. – 2012. – С. 124-125.

12. Драгун Л.М. Удосконалення аналізу ефективності використання обігових коштів підприємства / Л.М. Драгун, В.Ф. Левченко, О.Л. Бондаренко // *Фінанси України*. – 1998. – № 12. – С. 12-20.
13. Бланк И. А. *Основы финансового менеджмента* / И.А. Бланк. – Т. 2. – К.: Ника-Центр, 1999. – 512 с.
14. Покропивний С.Ф. *Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування: Навч. посібник* / С.Ф. Покропивний, С.М. Соболев, І.О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2006. – 286 с.
15. *Фінансові плани водного транспорту* // Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mtu.gov.ua/timeline/Plani.html>
16. *Звіти про виконання фінансового плану підприємств, що підпорядковані Міністерству інфраструктури України за 2017 рік та пояснювальні записки до них* // Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/news/29813.html?PrintVersion>
17. *Аудиторський звіт за результатами державного фінансового аудиту діяльності державного підприємства «Адміністрація морських портів України» за період з 01.05.2015 по 01.12.2017* // Державна аудиторська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/136382>
18. *Капітал, основні та оборотні засоби підприємства: Навч. посібник* / П.В Круш., О.В. Клименко, В.І. Подвігіна, В.О. Гулевич]. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 328 с.

REFERENCES

1. Oleksandrenko, I.V. (2014). *Methodychni pidkhody do diahnostryky oborotnykh aktiv pidpriemstva* [Methodical approaches to the diagnostics of current assets of the enterprise], *Biznes inform* 2014, no.2, 277-282. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_2_50 [in Ukrainian].
2. Kulakova, S.Iu. (2013). *Metodolohichni aspekty upravlinnia oborotnyu zasobamy pidpriemstva* [Methodological aspects of management of working capital of the enterprise]. Retrieved from: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2516> [in Ukrainian].
3. Yershova, N.Iu. (2012). *Udoskonalennia metodychnoho pidkhodu do analizu oborotnykh koshtiv yak faktoru efektyvnosti diialnosti promyslovoho pidpriemstva* [Improvement of the methodical approach to the analysis of working capital as a factor of the efficiency of the industrial enterprise], *Kharkiv NTU*, no.45 (951), 37-46. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/159818823.pdf> [in Ukrainian].

4. Pavlenko, O.P. (2017). *Finansovyi analiz oborotnykh aktiviv ta optymizatsiia dzherel yikh formuvannia* [Financial analysis of current assets and optimization of their sources of formation], 2017 «Molodyi vchenyi», no.10, 981-984. – Retrieved from: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/10/221.pdf> [in Ukrainian].
5. Velkova, I.Iu. (2012). *Suchasni metodyky rozrakhunku pokaznykiv efektyvnosti vykorystannia oborotnykh aktiviv pidpriemstv APK* [Modern methods of calculation of indicators of efficiency of use of working assets of enterprises of the agro-industrial complex], *Bulletin of socio-economic research* 2013, no.1, 46-51. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_1_8 [in Ukrainian].
6. Parkhomenko O.S. (2015). *Analiz vykorystannia oborotnykh aktiviv na mashynobudivnykh pidpriemstvakh Ukrainy* [Analysis of the use of current assets], «Global and national problems of economy» 2015, no.5, pp.546-549. Retrieved from: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/113.pdf> [in Ukrainian].
7. Pylnov D.O. (2013). *Formuvannia systemy kontroliu zapasiv na sudnakh vodnoho transportu z metoiu dotrymanna finansovoi stiikosti* [Formation of the system of inventory control on vessels of water transport in order to achieve financial stability]. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2194> [in Ukrainian].
8. Shyriaieva L.V., Chyzh L.P., Shumlianska O.I. (2015). *Finansovi aspekty diahnozyky ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv portovoi haluzi: monohrafiia* / [Financial aspects of the diagnostics of economic safety of enterprises in the port industry] Odesa, 174 [in Ukrainian].
9. Marchenko M.M., Shyriaieva L.V., Chyzh L.P., Khotieieva N.V., Oneshko S.V. (2017). *Analiz finansovoi zvitnosti* [Analysis of financial statements] ONMU Odesa, 142 [in Ukrainian].
10. Martison A. (2001). *Valuation of port assets: impact on the financial performance of port and the national economy: dissertation for the award of the degree of Master Science in Maritime Affairs (Port Management)*. World Maritime University, 83 [in English].
11. Oneshko S.V. (2012). *Vykorystannia metodyky intehralno-balnoi otsinky finansovoi stiikosti v morskyykh portakh* [Use of the method of integral ball assessment of financial sustainability in seaports]. *Institute of Problems of the Market of Economic and Environmental Research*, 2012, 124-125. [in Ukrainian].
12. Drahn, L.M., Levchenko, V.F.& Bondarenko, O.L. (1998). *Udoskonalennia analizu efektyvnosti vykorystannia obihovykh koshtiv pidpriemstva* [Improving the analysis of the efficiency of the use of working capital of the enterprise]. *Finances of Ukraine*, no.12, 12-20 [in Ukrainian].
13. Blank I.A. (1999). *Osnovy finansovogo menedzhmenta* [Fundamentals of Financial Management]. 512 [in Ukrainian].

14. Pokropyvnyi, S.F. Sobol', S.M & Shvy'danenko, I.O. (2006). *Biznes-plan: tekhnolohiia rozrobky ta obgruntuvannia* [Business plan: technology of development and justification]. K.: KNEU, 286 [in Russian].
15. *Finansovi plany vodnoho transport. Ministerstvo infrastruktury Ukrainy* [Financial plans for water transport. Ministry of infrastructure of Ukraine]. Retrieved from: <http://mtu.gov.ua/timeline/Plani.html> [in Ukrainian].
16. *Zvity pro vykonannia finansovoho planu pidpriemstv, shcho pidporiadkovani Ministerstvu infrastruktury Ukrainy za 2017 rik ta poiasniuvalni zapysky do nykh* [Reports on the implementation of the financial plan of enterprises subordinated to the Ministry of Infrastructure of Ukraine for 2017 and explanatory notes to them.]. Retrieved from: <https://mtu.gov.ua/news/29813.html?PrintVersion> [in Ukrainian].
17. *Audytorskyi zvit za rezultatamy derzhavnoho finansovoho audytu diialnosti derzhavnoho pidpriemstva «Administratsiia morskykh portiv Ukrainy» za period z 01.05.2015 po 01.12.2017* [Audit report on the results of the state financial audit of the state enterprise «Administration of Seaports of Ukraine» for the period from 01.05.2015 to 01.12.2017]. Retrieved from: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/136382> [Ukrainian].
18. Krush, P.V., Klymenko, O.V., Podvihina, V.I. & Hulevych, V.O. (2008). *Kapital, osnovni ta oborotni zasoby pidpriemstva* [Capital, fixed assets and working capital of the enterprise]. Kiev: Tsentr navchalnoi literatury, 328 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.10.2018

Посилання на статтю: Жихарева В.В. Підхід до оцінки ефективності використання оборотних активів підприємств портової діяльності / В.В. Жихарева, С.В. Онешко, І.В. Гусаковська // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті: Зб. наук. праць. – 2018. – № 3 (64). – С. 5-22. DOI: 10.31375/2226-1915-2018-3-5-22.

Reference a Journal Article: Zhikhareva V.V., Oneshko S.V. & Husakovska I.V. (2018). Approach to estimation of current assets efficiency for the enterprises of the port activity. Development of management and entrepreneurship methods on transport, 5-22. DOI: 10.31375/2226-1915-2018-3-5-22.